

ZVEKIĆ-DUŠANOVIĆ Dušanka

Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar

Szerb Nyelvi és Nyelvészeti Tanszék

Újvidék, Szerbia

dusazd@ff.uns.ac.rs

MAGYAR–SZERB NYELVI INTERFERENCIA AZ ESETHASZNÁLATBAN¹

Hungarian interference in the use of cases in Serbian

Iz mađarsko-srpske interferencije u upotrebi padeža

A dolgozat először betekintést nyújt a magyar–szerb nyelvi érintkezések kutatásának néhány eddigi eredményébe. Ezt követően az eddigi ismereteket olyan általános iskolai korosztályú tanulóknál feljegyzett interferenciajelenségek példáival egészítjük ki, akiknek első nyelvük a magyar. Azokat a leggyakoribb esethasználati hibákat mutatjuk be, amelyeknél magyar nyelvi hatás mutatható ki, valamint néhány olyan hibára utalunk, amelyek a nyelven belüli analógiának tulajdoníthatóak.

Kulcsszavak: magyar nyelv, szerb nyelv, interferencia, eset

Az interferencia fogalma a pszichológiából származik, a nyelvészeti kutatásokban pedig egy nyelv elemeinek behatolását jelöli egy másik nyelv rendszerébe, s gyakran az anyanyelvnek az elsajátítandó nyelvre gyakorolt negatív hatását értik alatta. Egyes nyelvészek nemcsak a két nyelv között létrejövő, hanem az egyazon nyelven belül ható interferenciáról is beszélnek. Ezt a jelenséget intralingvális interferenciának vagy analógiának nevezzük, és azokat a hibákat jelöljük általa, amelyek a korábban elsajátított nyelvi elemek vagy egy nyelvben gyakran előforduló jelenségek hatására jönnek létre.² Néha nehéz

¹A dolgozat a Tartományi Felsőoktatási és Tudományügyi Titkárság 142-451-2515/2019-01. számú, Interferenciajelenségek a vajdasági magyar nyelvben és irodalomban című projektuma keretében készült.

²Vannak nézetek, melyek szerint az analógia okán keletkező hibákat nem tekinthetjük az interferencia eredményének. Ilyen természetű hibák ugyanis az anyanyelvüket elsajátító gyermekeknél is előfordulnak. Erről részletesebben Mirjana Burzannál olvashatunk (Burzan 1984, 18–19).

eldönteni, hogy anyanyelvi interferenciával vagy analógiával állunk-e szemben. Az interferencia hatásának ugyanis a nyelv minden szintje ki van téve: a fonetikai-fonológiai, morfológiai, szintaktikai, lexikai-szemantikai szinttől egészen a szövegig. Ha pedig az interferencia nyelvi szintekhez kötött megnyilvánulásának felosztását vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy olykor lehetetlen megbízhatóan eldönteni az adott interferenciajelenségnek egy meghatározott kategóriához való tartozását, mivel ezek a jelenségek egyidejűleg több szintre is kiterjedhetnek.

Az a tény, hogy az anyanyelv s egyáltalán bármi, amit korábban megtanultunk, gátolhatja a második/idegen³ nyelv tanulását/elsajátítását, már régóta beépült a második/idegen nyelv tanításának elméleteibe. Ezekben azonban a jelenség iránti viszonyulás tekintetében szembeötlő eltérések észlelhetők, s ez mind a tananyag előkészítésére, mind pedig a tanítás konkrét megvalósítására kihat. Így például létezik egy nézet, mely szerint a nyelvi hiba két nyelv kontrasztív szembeállításával és a hibák elemzésével előrelátható, és a tanítás ezek szerint úgy szervezhető meg, hogy az említett jelenségek megakadályozására és kiküszöbölésére irányuljon. Egy másfajta nézet képviselői szerint a hibaejtés olyasvalami, ami a tanulás természetes hozadéka, a nyelvelsajátítás folyamatának egy szakaszát képezi, s a tanuló, ha felszabadul a hibák elkövetésének félelme alól, szabadabban mer kommunikálni az elsajátítandó nyelven.⁴ Az utóbbi felfogást egyre több módszerész támogatja, értelemszerűen azzal a megjegyzéssel, hogy a hibákra rá kell mutatni, és javítani kell őket, csak az a kérdés, mikor és hogyan.

A magyar–szerb viszonylatú nyelvi interferencia kérdésköre több projektum keretében számos tanulmány kutatási tárgyát képezi az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Szerb Nyelvi és Nyelvészeti Szakán, valamint a szerbet nem anyanyelvként tanító tanszéken dolgozó tanárok és tanársegédek körében. Így a magyar nyelv elemeinek vagy egyes szabályainak a szerb nyelv rendszerébe történő átvitelét különféle korpuszokon tanulmányozták. A jelenséget leggyakrabban azoknak a tanulóknak a nyelvi produkciójából nyert anyagon tanulmányozták, akiknek első nyelvük (anyanyelvük) a magyar, a szerb nyelvet pedig nem anyanyelvként, vagyis környezetnyelvként sajátítják el.⁵

---

³ Az első, második és idegen nyelv terminusok kapcsán vö. Petrović 1988, 11–15.

⁴ Az idegennyelv-oktatáshoz történő különböző megközelítések és módszerek, valamint az interferencia iránti viszonyulások részletesebb áttekintése kapcsán vö. Točanac-Milivojev 1997.

⁵ Vö. a következő munkákat: Burzan 1980, 1984, 1993b; Maletić 1986; Arsenijević 1990, 1993a, 1993b; Zvekić-Dušanović 1999, 2003, 2008, 2010, 2015, 2016.

Emellett a magyar nyelv hatását a fordítói kontaktusokban⁶, a szórványban (diaszpórában) élő szerbek⁷, valamint a régebbi korokban élő szerb írók⁸ nyelvében is rögzítették.

E dolgozat célja, hogy még néhány szegmens viszonylatában kiteljesítse ismereteinket az első nyelvnek a másodikra gyakorolt hatásáról, azaz, hogy bemutasson még néhány jellemző interferenciahatást, amelyeket a magyar–szerb kétnyelvű beszélőknél jegyeztek fel. Figyelmünk a szerb nyelvben alkalmazott előljárós (prepozíciós) esetkonstrukciók problémájára irányul.⁹

A kutatás korpuszát 5–8. osztályos zentagunarasi, gunarasi, székelykevei és kanizsai¹⁰ általános iskolás diákok írásbeli dolgozatai alkotják. Ezekből azokat a hibákat emeltük ki, amelyek előfordulása többszörösen beigazolódott.¹¹

*

Az egyik leggyakoribb hiba az előljáróval szereplő accusativus alkalmazása az azonos előljáróval használatos locativus helyett. Az efféle hibák intralingvális jellegűek is lehetnek¹², mivel a szerb nyelvben az *u* (*vmibe/vkibe; vmiben/*

⁶Vö. a következő munkákat: Burzan 1988, 1991, 1993a; Zvekić-Dušanović 1997/98; Arsenijević 2005, 2006, 2009.

⁷Vö. a következő munkákat: Jerković 1990; Burzan 1994, 1996a, 1996b; Arsenijević 2001, 2003, 2011.

⁸Vö. a következő munkákat: Burzan 1987; Jerković 1993.

⁹Az előljárós esetkonstrukciók megvalósulásának problémáit a szerbben mint szekundáris nyelvben a magyar–szerb kétnyelvűek esetében Nada Arsenijević elemzi (Arsenijević 1999). Azokat a hibákat, amelyeket a hivatkozott munka leír (az előljáró kihagyása, indokolatlan megvalósulása, nem odaillő előljárók használata bizonyos szintaktikai-szemantikai körülmények esetében) jelen dolgozat nem tárgyalja.

¹⁰Az anyagot a terepen az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Szerb Nyelvi és Nyelvészeti Tanszékének azon hallgatói gyűjtötték, akik a Szerb Filológia Kapcsolata a Magyar Nyelvvél tanulmányi szakra járnak. Az anyag egy részét Szunyog Tímea *Mađarsko-srpska interferencija kod učenika osnovne škole u Skorenovcu* (Magyar–szerb interferencia székelykevei általános iskolás diákoknál) című diplomamunkája, valamint Csikos Szuzanna *Greške u srpskom kao nematernjem jeziku: Analiza pisanih radova učenika iz Gunaroša i Novog Orahova* (Hibák a szerbben mint nem anyanyelvben: Gunarasi és zentagunarasi tanulók írásbeli dolgozatainak elemzése) című mesterdolgozata elemzi. Az említett dolgozatokat jelen tanulmány szerzője mentorálta.

¹¹A példákat lejegyzésükkel összhangban idézzük. Némelyekben közülük több hiba is előfordul, de ezek nem képezik e dolgozat tárgyát.

¹²A locativus előljárós accusativusszal történő felcserélésének esetét Biljana Babić jegyezte fel (Babić 2018, 594), mint olyan hibát, amelyet különféle anyanyelvű külföldi egyetemi hallgatók ejtenek szerb nyelven.

vkiben ') előljáró mind az accusativus, mind pedig a locativus esetében használatos (Piper–Klajn 2013, 208). Szemantikai szerepe a lokalizátor (helyjelölő) belsejének jelölése. Az accusativus azonban, a locativustól eltérően, adlativusi (közelítő) irányultsággal bír.¹³ Az accusativusszal tehát a lokalizátorhoz történő közelítést jelöljük, a cél elérésének szemantikai jegyével, az *u* előljáró pedig arra utal, hogy a cél a lokalizátor belseje (Antonić 2005, 213). Ezzel szemben a locativus lokativitást (helyben levést)¹⁴ fejez ki, miközben az *u* előljáró, akárcsak az accusativus esetében is, a lokalizátor belsejére utal (Antonić 2005, 283). Egyébként a *biti* ('van, tartózkodik'), a *živeti* ('él'), a *stanovati* ('lakik') és hasonló fajtájú igék társaságában valósítja meg szerepét, vagyis olyan igék hatókörében, melyeknek jelentése megköveteli a lokalizátor jelenlétét, de olyanokéban is, melyeknek helyjelölője fakultatív (nem kötelező), azzal a megkötéssel, hogy az ige ne legyen direktív (ne rendelkezzen irányultsággal). Így az alábbi példákban az *u* előljárót locativusszal kellett volna társítani:

U jednu grupu smo bili: Stefan, Atila, Robert, Karcsi i ja. (S 6)

~ 'Egy csoportba voltunk: Stefan, Attila, Róbert, Karcsi és én.'¹⁵

Sanjao sam da sam astronaut i bio sam u ogromnu raketu. (S 5)

~ 'Azt álmodtam, hogy űrhajós vagyok, és egy óriási rakétába voltam.'

U porodicu su bili tata, mama i deca. (K 7)

~ 'A családba apa, anya és a gyerekek voltak.'

Pismo je bilo u klupu. (K 5)

~ 'A levél a padba volt.'

Moja baka sada je u penziju. (K 7)

~ 'A nagymamám most nyugdíjba van.'

...a on nije bio u školu. (G 6)

~ '...ő pedig nem volt iskolába.'

¹³A magyarban ennek az illativusi eset felel meg.

¹⁴A magyarban ennek az inessivusi eset felel meg.

¹⁵A magyarra fordított példák dőlt betűs részeiben a szerb accusativusi esetalak helyett tulajdonképpen illativusi alak szerepel, mivel magyarul funkcionálisan és jelentéstanilag ez felel meg az eredeti tévesztési kategóriának, a magyar tárgyessel történő fordítás ugyanis morfológiailag analóg lenne ugyan, de funkcionálisan és jelentéstanilag nem lenne ekvivalens a szerb hibakategória hasonló értékével. Ugyancsak megjegyzendő, hogy a magyar alaktan agglutináló és – csak néhány kivételtől eltekintve – teljes mértékben szuffixációs jellege miatt az *u* előljárót a fordított példákban e helyütt a *-ba/-be* (illativusi) esetrag helyettesíti.

Šestoro nas je u porodicu. (G 8)

~ 'Hatan vagyunk a családba.'

Moj drug živi u Kanjižu. (K 8)

~ 'A barátom Kanizsába él.'

On živi u Čoku. (K 7)

~ 'Ő Csókába él.'

Dečaci živeli u Moskvu, Rimu i Njujorku. (K 5)

~ 'A fiúk Moszkvába, Rómába és New Yorkba éltek.'

Svaki dan u školu vredno radi da bi dobio dobre ocene. (S 6)

~ 'Mindennap az iskolába szorgalmasan dolgozik, hogy jó osztályzatokat kapjon.'

U školu sam ispričao drugarima. (S 5)

~ 'Az iskolába elmeséltem a barátaimnak.'

Mi smo se upoznali u školu. (K 8)

~ 'Mi az iskolába ismerkedtünk meg.'

Ona je radila u fabriku obuće. (K 7)

~ 'Ő a cipőgyárba dolgozott.'

Taj dan smo spavali u kuću. (S 7)

~ 'Aznap a házba aludtunk.'

Stric je probudio jer čuo je životinje u štalu i zgazio u ježu. (O 6)

~ 'A nagybácsi felébredt, mert hallotta az állatokat az istállóba és elta-posta a sünt.'¹⁶

A következő példákban nem tudhatjuk bizonyosan, hogy a locativus helyett accusativusi vagy nominativusi megvalósulással állunk-e szemben, minthogy az élettelen fogalmakat jelölő hímnemű főnevek egyes számú accusativusi alakja azonos a nominativusi alakjukkal, ami az összes semleges nemű főnév-re is érvényes (Piper–Klajn 2013, 66). Viszont az előző csoport több példája alapján, melyekben a nőnemű főnevek nominativusi és accusativusi alakjának különbözőségét tapasztalhattuk, nagyobb a valószínűsége annak, hogy az itt következő példákban is accusativusi alakokkal állunk szemben:

¹⁶Az (O 6)-os példában a szerb nyelvű szövegben a dőlt betűs részen kívül is vannak egyeztetési hibák, de nem a tárgyalat hibatípushoz tartoznak, ezért nem tárgyaljuk őket. A továbbiakban is ezt az elvet követjük.

Ja i drug *smo kupali u bazen.* (S 6)

~ 'Én és a barátom *a medencébe fürödtünk.*'

Svake godine kad je Mađarska kuhinja ceo selo *je u centar.* (S 8)

~ 'Minden évben, amikor a Magyar Konyha van, az egész falu *a központ-ba van.*'

Oni *su stanovali u hotel.* (K 7)

~ 'Ők a *hotelba* laktak.'

Bio je u crni frak... (G 5)

~ 'Feketébe *frakkba* volt.'

Priča se odigrava u grad. (O 5)

~ 'A történet *a városba* játszódik.'

U dvorište ga je otvorio. (K, 7)

~ 'Az *udvarba* kinyitotta.'

Dečaci i Liz *su se upoznali u dvorište hotela.* (K 7)

~ 'A fiúk és Lise *a szálloda udvarába* ismerkedtek meg.'

Mačka se zove Tigro. Ja hranim. *Živi u dvorište.* (K 5)

~ 'A macska neve Tigris. Én etetem. *Az udvarba él.*'

Néhány elenyésző esetben a példákban az *u* előjárós accusativus helyett locativus figyelhető meg.¹⁷ Azok az igék ugyanis, melyeknek hatókörében az alábbi példákban locativusi alak valósul meg, dinamikusak, irányultsági jegyet hordoznak (direktívek), és leggyakrabban mozgásigék:

Izašao sam iz kreveta i pogledao sat, trebao sam da *krenem u školi.* (S 6)

~ 'Felkeltem az ágyból, és megnéztem az órát, *el kellett indulnom az iskolában.*'¹⁸

Stric je krenuo u štali... (O 6).'

~ 'A nagybácsi *elindult az istállóban.*'

Odmah je *istrčao u dvorištu.* (K 8)

~ 'Mindjárt *kiszaladt az udvarban.*'

---

¹⁷A helyjelölő (spaciális) accusativus locativusszal történő felcserélése igen gyakran fordul elő azoknál a hallgatóknál, akik a szerbet idegen nyelvként tanulják (Babić 2016, 713–717).

¹⁸Funkcionális-szemantikai okokból a locativusi alakokat a fordított példákban inessivusi alakok helyettesítik.

Jedna porodica dolazi u gradu. (K 7)

~ 'Egy család érkezik a városban.'

Đuka je doveo dečaka u dvorištu da kradu trešnju. (O 7)

~ 'Đuka bevezette a fiút az udvarban, hogy cseresznyét lopjanak.'

Uzelizmo mače i stavili smo u bazenu da vidimo da li zna da pliva. (S 6)

~ 'Vettük a kismacskát és betettük a medencébe, hogy lássuk, tud-e úszni.'

E hibákra a magyar esetrágok használatában is találhatunk magyarázatot, vagyis nyelvek közötti interferenciáról is beszélhetünk. A magyar nyelvben az *u* + accusativus szerkezet tipikus ekvivalense az illativus (melynek jellemzője a *-ba/-be* rag), az *u* + locativus szerkezeté viszont az inessivus (melyet a *-ban/-ben* rag jellemez). Ez a két eset belső helyviszonyt jelöl, azzal a különbséggel, hogy az illativus irányultságot fejez ki, lativusi jelentése van, míg az inessivus locativusi eset¹⁹, és az irányulatlanság jellemzi. Az *u* előjárós accusativus használatának kifejezettebb gyakorisága a locativusi eset használata helyett azzal a ténnyel magyarázható, hogy a magyar anyanyelvi beszélők gyakran használnak *-ba/-be* ragot a *-ban/-ben* rag helyett (Nádasdy 2001). Ez a jelenlét ugyan gyakrabban észlelhető a beszélt, mint az írott nyelvben, de mindenképpen hatással van a hibák keletkezésére a szerbben mint második nyelvben.

*

Gyakoriak az olyan hibák is, amelyek a *na* ('*vkin/vmin*') előjárós accusativus és locativus helytelen használatában nyilvánulnak meg. Itt is beszélhetünk intralingvális interferenciáról, mivel ez az előjáró mindkét említett esettel használatos. A *na* előjáró mindkét esetben a lokalizátor felső felületére utal, az aktuálisan megvalósuló esetet pedig az ige szemantikája határozza meg. Így a következő példákban az accusativus locativus helyetti használatát figyelhetjük meg:

Kupili smo karte i na kartu je bila jedna životinja. (S 5)

~ 'Vettünk jegyet, és a jegyre egy állat volt.'²⁰

¹⁹A magyar helyhatározói esetek irányhármasságát Vajda József a következő terminusokkal jelöli (Vajda 1976, 12): ablativus (a *honnan?* kérdésre felel), locativus (a *hol?* kérdésre felel) és lativus (a *hová?* kérdésre felel).

²⁰A lefordított példákban funkcionális-szemantikai okokból az accusativust magyar *-ra/-re* ragos sublativusi példák helyettesítik.

Oni su bili na stanicu. (K 7)

~ 'Ők az állomásra voltak.'

Sedeo sam na tribinu i onda trener me je pitao da li hoću da treniram
futbal. (S 5)

~ 'Ültem a tribünre és akkor az edző megkérdezett, akarok-e labdarú-
gást edzeni.'

Az előbbieken említett dilemma, miszerint nem lehet biztosan megállapítani, hogy a hím- és semleges nemű főnevek esetében nominativusszal vagy accusativusszal állunk-e szemben (azzal a megállapítással, hogy nagyobb valószínűséggel állhat fenn az accusativus esete), az alábbi csoportban található példákra is érvényes:

Posle smo se šetale na onaj mali put pored reke. (S 7)

~ 'Azután sétáltunk arra a kis útra a folyó mellett.'

Na mesec ništa nije bio zanimljivo, samo su bile rupe. (S 5)

~ 'A holdra semmi nem volt érdekes, csak lyukak voltak.'

Na taj venac treba da bude četiri sveća. (S 7)

~ 'Erre a koszorúra négy gyertya kell hogy legyen.'

Ja upoznala sam ga na ples. (K 7)

~ 'Én a táncra ismertem meg őt.'

Ujutro svi ljudi imaju osmeh na lice kad krenu na posao. (S 8)

~ 'Reggel minden embernek mosoly van az arcára, amikor munkára indul.'

Az alábbi példák viszont azt az esetet mutatják, amikor a diákok locativust használnak a *na* elöljárós accusativus helyett:

I ja jednog jutra sam otišla na livadi da berem cveće mami. (S 8)

~ 'Én is egy reggel elmentem a mezőn, hogy virágot szedjek anyukámnak.'²¹

Volim da idem napolje na ulici jer na selu uvek ima puno deca i mozemo
da igramo fudbal. (S 8)

~ 'Szeretek kimenni az utcán, mert falun mindig sok gyerek van, és lehet futbalozni.'

Jednog toplog letnjeg dana išlismo na Sjunkari. (S 6)

~ 'Egy meleg nyári napon a Sjunkarán mentünk.'

---

²¹A lefordított példákban funkcionális-szemantikai okokból a locativust magyar *-n/-on/-en/-ön* ragos superessivusi példák helyettesítik.

A szerb *na* + accusativusi szerkezetnek a magyar nyelvben leggyakrabban a sublativusi eset felel meg (amelyet a *-ra/-re* rag jellemez), a *na* + locativusi konstrukciónak pedig a superessivusi eset (melynek a *-n/-on/-en/-ön* rag felel meg). E két eset közös jellemzője, hogy mindkettő a helyjelölő (lokalizátor) felső felületét jelöli meg, viszont az irányultság tekintetében különböznek: a sublativus a lativusi jelentésű esetekhez sorolható, superessivus viszont a locativusi jelentésűek közé. A magyar beszélők nem keverik ezt a két esetalakot beszédükben, tehát a bemutatott hibák nem tulajdoníthatók az anyanyelv direkt hatásának. Viszont a köztük fennálló minimális jelentéseltérés okozhatja a szerb nyelvhasználatban elkövetett hibákat.

*

A nominativus a szerb nyelvben olyan eset, amely előljáró nélkül használatos. Mindamellet a tanulók dolgozataiban az előljárós nominativus példái is felbukkantak. A magyar nyelvi vizsgálatok arra utalnak, hogy az anyanyelv hatása érhető tetten ezekben az esetekben, a magyar nyelvben ugyanis a mondattani viszonyok árnyaltabb kifejezése érdekében gyakran szerepel névutó a nominativusi alak után (Andrić 2002, 142). Az alábbi példákban a térbeli pozicionális jelentésű *ispred* ('*vmi/vki előtt*'), *ispod* ('*vmi/vki alatt*') és *iza* ('*vki/vmi mögött*'), valamint a temporális jelentésű *posle* ('*vmi után*') előljárók jelentek meg. A felsorolt előljárók a szerb nyelvben a genitivusi alak előtt használatosak. Ezeknek a magyarban az *előtt*, *alatt*, *mögött* és *után* névutók felelnek meg, amelyek a nominativusi alak után állnak:

Sedi *ispred* *kapija* i čeka da se igram sa njim. (S 5)
 ~ 'Ül a *kapu előtt*, és várja, hogy játsszam vele.'

Ona je bila *ispod* *krevet*. (O 5)
 ~ 'Ő az *ágy alatt* volt.'

Stajao sam *iza* *Janoš*. (G 7)
 ~ 'János *mögött* álltam.'

Posle *ručak* oni su trenirali. (K 7)
 ~ 'E**béd** *után* ők edzettek.'²²

²²A magyar fordítások ez alkalommal a szövegben kifejtett magyarázat értelmében nem tükröz(het)nek nyelvi hibát. A helyes, genitivusi alakot tartalmazó szerb alakok az *ispred* *kapije*, *ispod* *kreveta*, *iza* *Janoša* és *posle* *ručka* volnának.

Elöljárós nominativusszal ejtett hibákat olyan esetekben is elkövetnek, ahol a kívánt jelentést a magyarban esetragok használatával fejezzük ki. Érdekes módon, a tanulók a megfelelő elöljárókat használták, de ezeket nem követte az elvart/szükséges esetalak. Így a *na* elöljáró a nominativusi alak előtt jelenik meg, jóllehet a *podsećati* ('emlékeztet') ige a *na* + accusativusi szerkezetet vonzza, melynek a magyarban a sublativusi vonzat felel meg (*podsećati nekoga na nekoga/nešto – emlékeztet vkit vkire/vmire*) (Burzan–Petrović–Vajda 1992, 125). A *na* + accusativusi konstrukció (melynek egyik lehetséges ekvivalense a magyarban a sublativusi alak), a *stići* ('érkezik') ige helyhatározói vonzataként tesz eleget az elvárásnak, míg a *dobiti* ('kap') ige az *od* + genitivusi szerkezetet vonzza, melynek magyar ekvivalense a *kap* ige által vonzott ablativusi (-tól/-től ragos) főnév. S elöljárós nominativus még segédigés (kopulatív) összetett állítmányi szerkezetként is előfordul, mely esetben locativust várunk el, s ez ugyancsak a magyar szerkezeti modell (*van* segédige + superessivus) által magyarázható.

Jesen me *podseća na zaljubljeni parovi* kako su samo srećni zajedno. (S 8)
~ 'Az ősz a szerelmes párok(ra) emlékeztet, milyen boldogok is együtt.'

Kada sam stigao na drugu stranu nisam našao loptu. (S 6)
~ 'Amikor átértem a másik oldal(ra), nem találtam a labdát.'

Ja sam dobila od moja mama. (K 5)
~ 'Én az anyám(tól) kaptam.'

Bili smo na Engleski čas. (S 7)
~ 'Angolóra(n) voltunk.'²³

Mivel a magyar nyelvben egyetlen elem (névutó vagy esetrag) elegendő, hogy megjelölje az adott névszó szintaktikai-szemantikai viszonyát a mondaton belül, a tanulók úgy vélik, hogy a szerb nyelvben is elegendő a pusztán elöljáró.

*

A nominativusi alak az elöljáró nélküli accusativusi alak helyett is megjelenik az *imati* ('van [birtokol]') igével, birtokos szerkezetekben. A szerb nyelvben a birtokos (possessor) nominativusi alakban szerepel, míg a birtok (possessum) accusativusiban vagy genitivusban. A szerb *imati* igének a magyarban a *van* ige felel meg. Az ilyen fajtájú szerkezeteknél a magyarban a possessum nominativusi alakban szerepel, és birtokos személyjelet kap, a possessor viszont

²³A magyarra fordított példákban a ragok zárójelben vannak, mivel a hibásan használt nominativusi alakra csak így utalhatunk.

genitivusi (-*nak/-nek*) ragot kap. Az ilyen típusú mondatokban tehát a szerb tárgynak a magyarban az alany felel meg (Andrić 2008, 68). Az alábbi mondatokban a magyar nyelvnek ezen tulajdonsága az oka az elkövetett hibáknak:²⁴

Devojčica imala kod babe u selu: *krava, kokoška...* (G 5)

~ 'A kislány(nak) a nagymamájánál falun *volt tehén, tyúk...*'

Moja mama ima: *zelene oči, braon, kratka, ravna kosa.* (O 5)

~ 'Anyukám(nak) zöld szemek/szemei, *barna, rövid, egyenes haj van.*'

Dečak ima *krotka* narav. (G 6)

~ 'A fiú(nak) *szelíd természet* van.'

Gunaroš ima školu, crkvu, ima *kuća sela, poslastičarnica...* (G 7)

~ 'Gunaras(nak) van iskolája, temploma, van *faluház, cukrászda...*'

Zvonilo je imali smo posle *Biologija.* (S 7)

~ 'Csengettek, utána (nekünk) *biológia* volt.'

U petak nismo imali matematika. (G 6)

~ 'Pénteken (nekünk) nem volt *matematika.*'

A *voleti* ('szeret') ige mindkét nyelvben tranzitív, így várhatóan a szerb nyelvben valódi tárgyi szerepű, előljáró nélküli accusativust vonz, illetőleg *-t* esetragos alakot a magyarban. A magyar nyelvnek azonban van egy sajátossága, mely szerint a tárgyrag olykor elhagyható, miközben a névszó tárgyi szerepe megmarad. Ez a jelenség első és második személyű birtokos személyjeles főneveknél, valamint a birtokos és visszaható névmás első és második személyű alakjainál észlelhető (Andrić 2002, 148). Amennyiben azonban a magyar nyelvben a főnév nem rendelkezik testes accusativusi esetraggal, azonossá válik alanyesetű (nominativusi) alakjával. Ennek hatására viszont a szerb nyelvben is keletkeznek olyan mondatok, amelyekben nominativusi főnév bukkan fel a tárgy szerepében:

Ja volim *tata.* (O 5)

~ 'Én szeretem *apa.*'

Ja jako volim *moja majka.* (O 5)

~ 'Én nagyon szeretem az *én anya.*'

²⁴Az *imati* igével szerkesztett birtokos és egzisztenciális mondatokról, azok magyar ekvivalenseiről, valamint az ilyen típusú mondatok szerkesztésében ejtett hibákról a magyar–szerb kétnyelvűség viszonylatában Nada Arsenijević értekezik (Arsenijević 1993a; 1995).

Ja jako volim *mama*. (O 5)
~ 'Én nagyon szeretem *anyuka*.'

Ja volim *moj deda*. (K 7)
~ 'Én szeretem az én *nagyapa*.'

*

A szerb nyelvben a mennyiséget jelentő szófajokkal (számnevekkel és határozószókkal) alkotott szerkezetek kongruenciája (egyeztetése) is nehézséget okozhat, mivel ezek a szerkezetek is különböznek a két vizsgált nyelvben. Míg a szerbben az a szabály, hogy a négynél nagyobb mennyiséget jelentő számnevek, valamint a kvantitatív határozószók mellett a főnév többes számú genitívusi alakot ölt, addig a magyarban a többes számú bővítmény ellenére a főnév egyes számú alanyesetben áll. Az alábbi példákban a kvantifikátoros szerkezet a magyar nyelvi modellel összhangban jött létre, tehát a főnév nominatívusi alakban áll:

U razred ima *10 dečak*. (K 7)
~ 'Az osztály(ban) *10 fiú* van.'

U moj razred ima *jedanaest devojčice*. (K 7)
~ 'Az én osztály(omban) *tizenegy lány* van.'²⁵

Atila je najutio i on je dao *puno gol*. (S 6)
~ 'Attila megharagud(ta) és *sok gól* adott.'

Volim da idem napolje na ulici jer na selu uvek ima *puno deca*²⁶ i mozemo da igramo fudbal. (S 8)
~ 'Szeretek kimenni az utcán, mert falun mindig *sok gyerekek* van, és futballozhatunk.'

*

Az alábbi példákban odaillő esettel, de nem megfelelő alakokkal állunk szemben a direkt (valódi) tárgy szerepében. Ebben a funkcióban ugyanis olyan főnevek szerepelnek, amelyek élettelen dolgot jelölnek, ilyenkor pedig az accusativusnak azonos alakúnak kell lennie a nominativusszal. A feljegyzett példákban viszont a főnevek olyan végződést kaptak, mintha élő entitást jelölnének, és

---

²⁵Az adott példákban nem tükröztethető a magyar fordításban a hiba jellege, mivel az egyes számú, alanyesetű főnév használata többes számú jelző esetében is helyes. Magyarul a többes számú alak volna helytelen.

²⁶A *deca* ('gyerekek') főnév szerbül grammatikailag egyes számban van, de szemantikailag többes számot jelöl.

a genitivusi alakkal egyenlők. Az ilyen típusú hibák esetében nyelven belüli interferencia, azaz téves analógia állapítható meg:

Ovog dana nikad neću da zaboravim. (S 5)

~ 'Ennek a napnak sohasem felejttem el.'

Ja mnogo volim mog hobia. (S 5)

~ 'Én nagyon szeretem az én hobbimnak.'

Ennek fordítottja, amikor a főnév, amely valamilyen élőlényt jelöl, a nominativusszal azonos alakot vesz fel. Ezt példázzák az alábbi esetek:

Jedva sam se izvukao iz nevolje, kad sam video jedan leopard i sakrio sam se. (S 6)

~ 'Alig úsztam meg a bajt, amikor láttam egy leopárd, és elbújtam.'

Otvorio je vrata i pustio je kanarinac u slobodu. (K 8)

~ 'Kinyitotta az ajtót, és szabadon engedte a kanári.'

*

Az anyanyelv hatására a térbeli irányt (célt) jelölő szerkezetekben is előfordulnak hibák, amelyek a toponimák *na* ('*vmire*') elöljárós accusativusi alakjának használatában nyilvánulnak meg. A magyar nyelvben ugyanis ezt a jelentést sublativusi alakokkal fejezzük ki, amelyek leggyakoribb szerb ekvivalense a *na* + accusativus kombinációjú szerkezet. Itt a helységnevekben alkalmazott sublativus specifikus használatáról van szó, vagyis belviszonyra utaló esetalak helyett külviszonyra utaló eset használatáról.²⁷ A szerb nyelvben a *na* elöljáró csak abban az esetben fordul elő, ha a toponima magaslaton található helyre utal, egyébként az *u* ('*vmibe*') elöljáró használatos:²⁸

Ja sam putovala na Sentu. (S 5)

~ 'Én Zentára utaztam.'

Ja sam putovala se na Kragujevac. (K 5)

~ 'Én Kragujevárcra utaz(ód)tam.'²⁹

²⁷Az effajta használat különösen az olyan helységneveknél figyelhető meg, melyeknek magyar változatuk is létezik, mint például Novi Sad – Újvidék, Senta – Zenta stb.

²⁸Arra a tényre, hogy az említett két elöljáró egyikének kiválasztása egyéb körülményektől is függ, Nada Arsenijević hívja fel a figyelmet (Arsenijević 2008, 153–155).

²⁹Az adott példák közül az elsöben nem tükröztethető magyarul a hiba jellege, mivel a helységnevek úticélként történő megjelölésekor – amennyiben a helységneveknek létezik hagyományos magyar neve – túlnyomórészt a *-ra/-re* rag használatos, míg a magyar alakokkal nem rendelkező helységneveknél a *-ba/-be* rag használandó. Ilyen tekintetben tehát a második példa (*Kragujevárcra*) magyarul is helytelen.

Következtetés

A lejegyzett példák elemzése megerősíti, hogy az eseteknek és az esetek előljárós szerkezetfajtáinak szabályos használata nem egyszerűen elsajátítható folyamat a szerb nyelvben, és hogy ennek során a magyar nyelv hatása sem elhanyagolható. Módszertani szempöngből szemlélve, a tipikus hibákba történő betekintés hozzájárulhat a szerb mint környezet- vagy idegen nyelv tanításának hatékonyabb megszervezéséhez, mégpedig egy olyan tananyag elgondolásával, amely a leggyakoribb hibaforrásként megtapasztalt szerkezetek begyakorlására fog koncentrálni.

Annak a ténynek az elfogadásával, hogy az interferencia reálisan hat egy másik nyelv elsajátítására, az összes bemutatott eset kapcsán a tanulók aktív viszonyáról beszélhetünk az elsajátítandó nyelvhez, mivel a korábbiak során elsajátított ismereteket alkalmazzák, legyenek azok anyanyelvi, vagy az éppen elsajátítandó nyelvre vonatkozó ismeretek. Bár hibákról van szó, a dolgozatban bemutatott példák valójában a tanulók haladásának mutatói a szerb nyelv elsajátításának folyamata során, és abbéli törekvésükre utalnak, hogy mondanivalójukat szabadon kifejezzék.

Irodalom

- Andrić, Edita. 2002. *Leksikologija i morfologija mađarskog jezika*. Novi Sad: Odsek za hungarologiju Filozofskog fakulteta.
- Andrić, Edita. 2008. *Struktura sintagmi i rečenica u savremenom mađarskom jeziku*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za hungarologiju.
- Antonić, Ivana. 2005. Sintaksa i semantika padeža. In Piper, Predrag–Antonić, Ivana–Ružić, Vladislava–Tanasić, Sreto–Popović, Ljudmila–Tošović, Branko. *Sintaksa savremenoga srpskog jezika: Prosta rečenica*. Beograd–Novi Sad: Institut za srpski jezik SANU–Beogradska knjiga–Matica srpska.
- Arsenijević, Nada. 1990. *Najfrekventnije interferentne pojave učenika mađarske narodnosti u produkciji na srpskohrvatskom jeziku*. Magistarski rad. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Arsenijević, Nada. 1993a. Problemi u vezi sa iskazivanjem posesivnosti u srpskohrvatskom kao sekundarnom jeziku. In *Magyarok és szlávok*. 495–501. Szeged.
- Arsenijević, Nada. 1993b. O posesivnim i egzistencijalnim rečenicama sa glagolom *imati* i njihovim mađarskim ekvivalentima. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 36 (2): 61–69.
- Arsenijević, Nada. 1995. Habeo i egzistencijalne rečenice sa glagolom *imati* u mađarsko-srpskom dvojezičju. *Pedagoška stvarnost* 40 (1–2): 66–74.

- Arsenijević, Nada. 1999. Problemi u realizaciji predložko padežnih konstrukcija u srpskom kao sekundarnom jeziku. *Zbornik radova VI simpozijuma Kontrastivna jezička istraživanja*. 370–375. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Arsenijević, Nada. 2001. Gramatička kategorija roda u mađarsko-srpskom dvojezičju. *Diss. Slav.: Ling.* XXV. 197–204. Szeged.
- Arsenijević, Nada. 2003. Iskazivanje posesije i kvalifikacije u jeziku mađarsko/srpskih dvojezičnih osoba. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 46 (1): 67–78.
- Arsenijević, Nada. 2005. Neka zapažanja o jeziku Tišminih prevoda sa mađarskog na srpski jezik. *Povratak miru Aleksandra Tišme: Zbornik radova*. 322–331. Novi Sad: Matica srpska, Odeljenje za književnost i jezik SANU, Ogranak u Novom Sadu.
- Arsenijević, Nada. 2006. Mađarsko–srpska bikulturalnost i bilingvalnost – prilog proučavanju interferentnih pojava u prevodilačkom kontaktu. In *Susret kultura: Zbornik radova*. 419–426. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Arsenijević, Nada. 2008. Prilog proučavanju semantike konstrukcija s predložima u i na. *Semantička proučavanja srpskog jezika*. 151–161. Beograd: SANU.
- Arsenijević, Nada. 2009. Tišmini prevodi mađarskih faktitivnih glagola. In *Susret kultura*, knj. II, Zbornik radova (V internacionalni interdisciplinarni simpozijum Susret kultura). 721–728. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Arsenijević, Nada. 2011. Upotreba srpskog jezika u dijaspori: neka zapažanja u srpsko-mađarskom bilingvizmu. *VI Međunarodni naučni skup Srpski jezik, književnost, umetnost*. Kragujevac: FILUM, Univerzitet u Kragujevcu.
- Babić, Biljana. 2016. Greške u upotrebi oblika lokativa na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog. *Teme jezikoslovne u srbistici kroz dijahroniju i sinhroniju: Zbornik u čast Ljiljani Subotić*. 703–726. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Babić, Biljana. 2018. Unutarjezičke greške u upotrebi oblika akuzativa u srpskom jeziku kao stranom. *Srpski jezik XXIII* 583–600.
- Burzan, Mirjana. 1980. Interferentne pojave u upotrebi ličnih zamenica srpskohrvatskog jezika registrovane u govoru učenika pripadnika mađarske narodnosti. *Kontrastivna jezička istraživanja*. 399–402. Novi Sad: Simpozijum.
- Burzan, Mirjana. 1984. *Interferencija u predikatu srpskohrvatske rečenice u jeziku učenika mađarske nacionalnosti*. Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu, Institut za južnoslovenske jezike.
- Burzan, Mirjana. 1987. Neka pitanja interferencije u jeziku Vukovih savremenika. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 17. 375–383. Beograd–Novi Sad–Tršić.
- Burzan, Mirjana. 1988. Prilog proučavanju interferencije u prevodilačkom kontaktu. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 31 (2): 119–125.
- Burzan, Mirjana. 1991. Jedna karakteristična manifestacija interferencije u prevodilačkom kontaktu mađarskog i srpskohrvatskog jezika. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 34 (1): 89–92.

- Burzan, Mirjana. 1993a. Mađarske fraze u srpskim prevodima. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 36 (1): 123–131.
- Burzan, Mirjana. 1993b. Srpskohrvatski u kontaktu s mađarskim jezikom. Manifestacije skrivene interferencije. In *Magyarok és szlávok*. 473–483. Szeged.
- Burzan, Mirjana. 1994. Problemi standardnog srpskog jezika u dijaspori. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 27 (1–2): 105–108.
- Burzan, Mirjana. 1996a. Srpski jezik u dijaspori. O problemima rekcije. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*. 25/2. 339–345. Beograd–Novi Sad.
- Burzan, Mirjana. 1996b. Frazeologija u jeziku Srba u Mađarskoj. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 39 (1): 157–162.
- Burzan, Mirjana–Petrović, Vladislava–Vajda, Jožef. 1992. *Srpsko-mađarski rečnik glagolske rekcije. Szerb–magyar igei vonzatok szótára*. Novi Sad: Zavod za izdavanje udžbenika u Novom Sadu, Institut za južnoslovenske jezike Filozofskog fakulteta u Novom Sadu.
- Jerković, Jovan. 1990. Negovanje maternjeg jezika u dijaspori. *Pedagoška stvarnost* (9–10): 398–405.
- Jerković, Jovan. 1993. O mađarskom uticaju u jeziku srpskih pisaca. In *Magyarok és szlávok*. 485–494. Szeged.
- Maletić, Nada. 1986. Interferencija u dopuni srpskohrvatskih faznih glagola kod učenika mađarske narodnosti. In *Prilozi proučavanju jezika*, knj. 22. 109–118. Novi Sad.
- Nádasdy Ádám. 2001. „Ban”-ban az igazság? *Magyar Narancs*, márc. 15. http://seas3.elte.hu/delg/publications/modern_talking/09.html (2019. okt. 2.)
- Petrović, Elvira. 1988. *Teorija nastave stranih jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Piper, Predrag–Klajn, Ivan. 2013. *Normativna gramatika srpskog jezika*. Novi Sad: Matica srpska.
- Točanac–Milivojev, Dušanka. 1997. *Metode u nastavi i učenju stranog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Vajda, Jožef. 1976. *Padežne mesne i vremenske konstrukcije*. Novi Sad: Institut za hungarologiju.
- Zvekić-Dušanović, Dušanka. 1997/98. Neke interferentne pojave u prevodu romana „Esterá” Lasla Nemeta. *Prilozi proučavanju jezika* (28–29): 183–189.
- Zvekić-Dušanović, Dušanka. 1999. O neadekvatnoj upotrebi morfeme *se* u produkciji mađarsko-srpskih bilingvalnih govornika. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 42: 219–224.
- Zvekić-Dušanović, Dušanka. 2003. O neadekvatnoj upotrebi veznika *da* kod mađarsko-srpskih dvojezičnih osoba. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 46 (2): 215–222.

- Zvekić-Dušanović, Dušanka. 2008. O upotrebi vokativnih konstrukcija kod mađarsko-srpskih dvojezičnih učenika. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* 33 (2): 371–390.
- Zvekić-Dušanović, Dušanka. 2010. O još nekim interferentnim pojavama u mađarsko-srpskom dvojezičju. *Riječ* 16 (3): 116–127. Rijeka.
- Zvekić-Dušanović, Dušanka. 2015. Iz leksičke interferencije u mađarsko-srpskom dvojezičju. In *Srpski jezik i njegove norme: Dijahrono-sinhroni aspekti*. Lingvističke sveske 10. 330–343. Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za srpski jezik i lingvistiku.
- Zvekić-Dušanović, Dušanka. 2016. Ortografske greške u srpskom kao nematjernem jeziku. In *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi III.: Tematski zbornik radova*. 131–141. Beograd: Filozofski fakultet, Centar za srpski kao strani jezik.

HUNGARIAN INTERFERENCE IN THE USE OF CASES IN SERBIAN

Bearing in mind that research into Hungarian-Serbian language contacts has a long and rich tradition, but noting that certain segments have not yet been adequately described, this paper aims at presenting and interpreting additional characteristic interference phenomena. Attention is drawn to the problem of the use of cases and prepositional case constructions in Serbian by students whose mother tongue is Hungarian. The most frequent errors that can detect the influence of the Hungarian language are presented, as well as some errors attributable to interlingual analogy. Analysis has proved that students often transfer the rules previously grasped in their mother tongue into the language which they are acquiring. The testing of the production of Hungarian pupils learning Serbian has confirmed their readiness to communicate, it indicates a certain stage in their acquisition of the language, and can help towards planning the teaching of Serbian to non native Hungarian speakers. *Keywords:* Hungarian, Serbian, interference, case

IZ MAĐARSKO-SRPSKE INTERFERENCIJE U UPOTREBI PADEŽA

Imajući u vidu da istraživanja mađarsko-srpskih jezičkih dodira imaju dugu i bogatu tradiciju, ali i uočavajući neke segmente koji još nisu dobili adekvatan opis, ovaj rad ima za cilj da prikaže i protumači još neke karakteristične interferentne pojave. Pažnja je, ovom prilikom, usmerena na problem upotrebe padeža i predložko-padežnih konstrukcija u srpskom jeziku učenika čiji je maternji jezik mađarski. Prikazuju se najfrekventnije greške kod kojih je moguće ustanoviti uticaj mađarskog jezika, kao i pojedine greške koje se mogu pripisati unutarjezičkoj analogiji. Analiza je pokazala da učenici neretko koriste prethodno usvojena pravila koja važe u maternjem jeziku

prenoseći ih u jezik koji uče. Uvid u produkciju mađarsko-srpskih bilingvalnih učenika svedoči o njihovoj spremnosti za komunikaciju, pokazatelj je određene faze u usvajanju srpskog jezika i može biti od pomoći pri organizaciji nastave srpskog kao nematernjeg jezika.

Ključne reči: mađarski jezik, srpski jezik, interferencija, padeži

A kézirat beérkezésének ideje: 2019. nov. 1.

Közlésre elfogadva: 2019. nov. 11.